

УДК 331:001.89

Мантур-Чубата О.С.,

кандидат економічних наук,

старший викладач кафедри управління персоналом і економіки праці

Хмельницького національного університету

Mantur-Chubata O.S.

Candidate of Economic Sciences,

Senior Lecturer of the Department of Personnel Management and Labor

Economics

Khmelnytsky National University

Гиренко В.О.,

студентка

Хмельницького національного університету

Girenko V.O.

Student,

Khmelnytsky National University

Ільніцька А.І.,

студентка

Хмельницького національного університету

Іlnitska A.I.

Student,

Khmelnytsky National University

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті здійснено аналіз понять «праця», «творчість», «творча праця». Досліджено особливості праці та творчості. Висвітлено особливості творчої праці у дослідницькій діяльності.

Ключові слова: праця, творчість, творча праця, самоорганізація праці, наукове мислення.

Вступ та постановка проблеми. Будь-яка фізична і розумова праця за певних суспільних умов може стати творчою діяльністю. У різних видах праці творчість має певні особливості, що зумовлюються змістом і характером діяльності, її обставинами та індивідуальними рисами працівника. Творча діяльність зумовлюється потребами суспільства. Усвідомлення цих потреб є джерелом різних задумів, ідей, проектів.

Сучасне суспільство потребує спеціалістів високого рівня, всебічно підготовлених, з високорозвиненими дослідницькими вміннями. Основа таких якостей закладається на перших кроках вищої освіти. Сформовані на ранніх етапах пізнавальний інтерес, творчі здібності, дослідницькі вміння й навички у студентів – міцний фундамент становлення майбутніх кваліфікованих спеціалістів. Основним засобом подачі навчального матеріалу було і залишається інформування. Викладач за допомогою лекцій, співбесід та інших звичайних способів доносить до студентів знання, а студенти засвоюють їх. Але сьогодні, коли наука розвивається швидко, знання, набуті таким способом, є малоцінними, оскільки вони швидко втрачають актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням особливостей творчої праці займаються такі вчені як: Марцин В. С., Міценко Н. Г., Даниленко О. А., Траверсе Т. М., Туриніна О. Л., Оконь В., Лернер І. Я., Махмутов М. І., Кудрявцев Т. В. та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Творчість — це наукове виробництво, яке передбачає плановість в роботі. Плановість в науковій роботі втілюється в різноманітних формах: програмах, попередніх та робочих планах дослідження, індивідуальних планах та графіках виконання робіт.

Видатний психолог Л. С. Виготський наголошував, що у повсякденному житті творчість – це необхідна умова існування, і все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини [3]. Головне

для творчого мислення – нешаблонність, вміння охопити дійсність у всіх її аспектах, а не тільки в закріплених у звичайних поняттях та уявленнях.

Успішне формування у студентів творчого мислення можливе лише на основі врахування педагогом особливостей творчості і розв'язання центральних завдань у розвитку творчого мислення: індивідуалізація освіти, дослідницький підхід, проблемне навчання.

Індивідуалізація освіти передбачає, що в процесі виконання завдань студент повинен мати можливість отримати індивідуальну допомогу, коли він зазнає значних труднощів у проходженні певного етапу дослідження. Вплив викладача на учбово-дослідницьку діяльність студента має бути адаптованим і базуватись на інформації, зібраній викладачем про нього. Це дасть можливість врахувати як вікові, так і індивідуальні особливості студентів шляхом організації диференційованої допомоги при виконанні кожного етапу дослідницького завдання. Індивідуалізація навчання передбачає також адаптацію завдань до рівня дослідницьких можливостей студента. Це досягається шляхом диференціації самих завдань з огляду на рівень їх складності та проблемності.

Дослідницький підхід передбачає залучення студентів до пошукової діяльності на різних її етапах: знаходження проблеми, формування гіпотези, пошук способів доведення, формулювання висновків. Одним із способів часткового залучення студентів до пошукової діяльності може бути розчленування загальної задачі на ряд підзадач та розв'язування студентами окремих з них.

Частково-пошуковий метод – це своєрідний місток від проблемного викладання до проблемного навчання, до самостійної постановки задач та самостійного їх розв'язування.

Одним з найбільш ефективних шляхів розвитку творчого мислення є проблемне навчання. При такому навчанні перед студентами ставиться навчальна проблема, відповіді на яку вони знаходять самостійно чи за допомогою вчителя. Проблемне навчання – це така організація навчальних

занять, яка припускає створення під керівництвом викладача проблемної ситуації й активної самостійної діяльності студентів з її розв'язання, у результаті чого і відбувається творче оволодіння професійними знаннями, уміннями і навичками, розвиток дослідницьких вмінь.

Особливість проблемних методів полягає в тому, що засновані на створенні проблемних ситуацій, активної пізнавальної діяльності студентів, вони складаються з пошуку і вирішення складних питань, які вимагають актуалізації знань, аналізу, умінь бачити за окремими фактами явища, закон.

Майбутнє вищої освіти знаходиться в тісному зв'язку з перспективами проблемного навчання. І мета впровадження проблемного навчання багатоаспектна: засвоєння не тільки результатів наукового пізнання, але й самого процесу одержання цих результатів; вона включає ще й формування пізнавальної самостійності студента, дослідницьких умінь, розвиток його творчих здібностей.

Наукова діяльність є складним творчим процесом, який має власну логічну послідовність, вимагає відповідної організації праці дослідника. Основні форми становлення нового знання - це науковий факт, наукова проблема, гіпотеза і теорія.

Наукові дослідження проводяться насамперед в інтересах практики та для подальшого розвитку теорії. Вони також здійснюються з метою подолання певних труднощів у процесі наукового пізнання, пояснення раніше невідомих фактів або для виявлення неповноти існуючих способів пояснення відомих фактів. Труднощі наукового пошуку найчіткіше проявляються у так званих проблемних ситуаціях, коли існуюче наукове знання, його рівень і понятійний апарат недостатні для вирішення нових завдань пізнання та практики.

Наукова праця, як особливий вид пізнавальної діяльності, базується на ряді принципів: плановість, динамічність, колективність, самоорганізація і творчий підхід.

Колективність праці в наукових дослідженнях обумовлена зростанням спеціалізації працівників, масштабами і складністю досліджень, розвитком

матеріально-технічної бази науки. В сфері розумової праці спілкування між її учасниками опосередковується усною мовою та письмом, що не завжди дозволяє досягти швидкості і точності взаєморозуміння. Тому виникла необхідність об'єднання сил багатьох науковців, хоча безпосередній процес творчості має індивідуальний характер.

Надзвичайно велике значення має самоорганізація праці дослідника, оскільки наукова діяльність підлягає обмеженій регламентації і нормуванню. Самоорганізація передбачає:

- 1) відповідну організацію робочого місця із забезпеченням оптимальних умов для високопродуктивної дослідницької праці;
- 2) дотримання дисципліни праці;
- 3) послідовність у нагромадженні знань;
- 4) систематичність у дотриманні єдиної методики і технології при виконанні однотипних робіт.

Самоорганізація базується на певних правилах науково-дослідної роботи: постійно розмірковувати про предмет дослідження; працювати згідно з планом; при виконанні першочергової роботи відкидати другорядні справи; оптимально розподілити сили та час; заздалегідь готувати все необхідне; не робити кілька справ одночасно; творчу роботу виконувати перед технічною, а складну перед простою; доводити розпочате до кінця; постійно контролювати свою роботу; вчасно вносити корективи; обмежувати ширину і глибину дослідження.

Самоорганізація праці – це комплекс заходів соціологічного та психофізіологічного характеру, які здійснюються самим науковцем для забезпечення системи і порядку в роботі. В зв'язку з тим, що дослідження економічних процесів пов'язані з обробкою значних масивів цифрової інформації, дослідник повинен виробити в собі такі риси характеру, як зосередженість, уважність, аналітичність мислення, що дозволяє критично оцінювати результати виконаних розрахунків. Основними елементами самоорганізації праці є: організація робочого місця і зони, режим робочого часу, систематичність, послідовність, дисципліна праці, використання засобів

механізації та автоматизації допоміжних операцій, самостійність, самопідготовка, самопланування та самонормування, саморегулювання, самооблік, самообмеження, самокритика, самоконтроль.

Наукове мислення – це один із основних елементів наукової діяльності. Процес мислення відбувається у кожної людини по-різному, але значних результатів досягають лише ті дослідники, котрі постійно цілеспрямовано та наполегливо міркують, концентрують свою увагу на предметі дослідження, виявляють творчу ініціативу.

Плановість у науковій діяльності обумовлюється тим, що цей вид праці людини є складним, трудомістким, часто вимагає значних витрат часу та коштів. Отже, планова дисципліна допомагає запобігти невиправданім витратам часу і ресурсів, ефективно та результативно вирішувати наукові проблеми. Плановість у науковій діяльності реалізується шляхом розробки різноманітних планів і програм, календарних графіків, блок – схем, індивідуальних планів тощо. Згідно з цими документами перевіряється хід дослідження, його відповідність встановленим термінам, змісту етапів. За весь період дослідження може бути розроблено декілька планів з різним ступенем деталізації, початковий план уточняється і коригується відповідно до отриманих на кожному етапі дослідження результатів.

Колективність наукової діяльності полягає в тому, що дослідник є членом певного колективу (групи, кафедри, інституту). Він може звертатися за порадами та обговорювати одержані результати з членами цього колективу, з науковим керівником, виступати з доповідями і повідомленнями на семінарах, наукових конференціях тощо.

Будь-яке наукове дослідження передбачає максимальне використання комплексу індивідуальних якостей дослідника, певних прийомів і способів дослідницької праці. Для ефективної наукової творчості дослідник повинен мати певні особистісні якості.

У процесі наукового пошуку дослідник здійснює ділове спілкування, котре може мати інформаційний або дискусійний характер, тому він повинен

бути компетентним, тактовним, володіти прийомами безпосередніх та опосередкованих контактів, прагнути оперативної й ефективно вирішити чи обговорити питання. Попередня підготовка передбачає визначення мети, теми, терміну, основних запитань, даних тощо.

Творчий підхід – один із основних принципів дослідницької діяльності науковців. Проведемо аналіз таких визначень як «праця» (табл. 1) та «творчість» (табл 2), і на їх основі визначимо таке поняття як «творча праця».

Таблиця 1

Визначення поняття «праця»

Автор	Визначення
Мельничук О. С. [12, с. 557]	Цілеспрямована діяльність людей зі створення матеріальних і духовних благ, необхідних для задоволення потреб кожного індивіда і суспільства в цілому.
Мельничук О. С. [12, с. 558]	Одна з найважливіших здатностей людини, бо лише людина свідомо ставить перед собою мету створення знарядь праці, тобто відповідні речі, за допомогою яких вона впливає на предмети природи.
Мельничук О. С. [12, с. 559]	Доцільна діяльність людини, спрямована на збереження, видозміну, пристосування середовища проживання для задоволення своїх потреб, на виробництво товарів і послуг. Праця як процес адаптації людини до зовнішнього середовища характеризувався розвитком і вдосконаленням поділу праці, його знарядь і засобів.
Котляревський П. І. [8, с. 464]	Діяльність людини; сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей.
Котляревський П. І. [8, с. 467]	Основа життя і багатства суспільства, джерело внутрішнього зростання духовних якостей людини.
Котляревський П. І. [8, с. 465]	Корисна робота, виконувана певними особами, або її результат.

Івченко А. О. [4, с. 345]	Людська істота у дії, а результати цієї дії є її власністю.
Венедиктов В. С. [2, с. 96]	Доцільна діяльність людини, що реалізує свої фізичні й розумові здатності для одержання певних матеріальних або духовних благ.
Ситницька О. А. [16]	Цілеспрямована діяльність людини щодо створення, зміни та збереження матеріальних і духовних цінностей, виробництва товарів і послуг для задоволення власних і суспільних потреб.
Кибанова А. Я. [5, с. 583]	Діяльність людини, яка відповідає вимогам принципів усвідомленості, цілеспрямованості, результативності, суспільної корисності і енерговитратності дій.
Михайлова Т. М. [13, с. 67]	Це цілеспрямована діяльність людини, спрямована на створення матеріальних і духовних благ з метою задоволення її потреб і інтересів.

На основі порівняння визначень, найбільш загальним, на нашу думку, є те, що праця – це діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей.

Таблиця 2

Визначення поняття «творчість»

Лучанська В. [10, с. 157]	Найприємніша справа не лише філософів, як встановили ще давні греки, а й рівною мірою і звичайним людям, лише останнім воно притаманне у меншій мірі.
Туриніна О. Л. [19, с. 157]	Діяльність особистості, і створені нею цінності, які з фактів її персональної долі стають фактами культури. Творчість як культурно-історичне явище має психологічний аспект: особистісний і процесуальний.
Выготский Л. С. [3, с. 149]	Психічна активність, усвідомлення системи Я (психе (душа), свідомість) і не – Я (таємниця, несвідоме у предметі), розв'язання суперечностей

	між ними, якими вона робить щось несподіване, незвичайне: відкриття, винахід або створює художній образ.
Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. [6, с. 156]	Це породження буття з небуття за допомогою вольового акту божественної особистості.
Клименко В. В. [7, с. 126]	Це суспільний, надіндивідуальний феномен, бо конкретні творчі акти завжди являють собою досягнення індивідів.
Міщина Л. П. [5, с. 7]	Це основний засіб до тривалого самовиразу, до ефективної самореалізації, до успішного самозбереження.
Міщина Л. П. [5, с. 7]	Це генерування нового, народження у муках і насолоді праці матеріальних і духовних цінностей.
Міщина Л. П. [5, с. 8]	Це найвища форма людської життєдіяльності, що зароджується у трудових процесах, при активному функціонуванні мислення і почуттів.
Тощенко Ж. Т. [17, с. 12]	Це людський дар, який не слід ні заземляти, ні перетворювати в якусь недосяжну таємницю.
Траверсе Т. М. [18, с. 15]	Це діяльність людини, у процесі якої вона створює оригінальні цінності.

Отже, творчість – це діяльність людини, у процесі якої вона створює оригінальні цінності.

Висновки. На основі проведеного дослідження, в якому ми порівняли такі визначення як «творчість» та «праця», можемо зробити висновок, що це два незалежні один від одного поняття. Отже, «творчість» і «праця» - два окремих поняття, які маючи безліч трактувань різними вченими, поетами та видатними особами, як вітчизняними так і іноземними. Але в поєднанні вони створюють нове поняття, таке як «творча праця», і застосувавши його на практиці ми отримуємо новий продукт нашої праці, творчий та новий, більш креативний, що може більше зацікавити вітчизняного споживача.

Отже, творча праця — це праця, пов'язана з постійним пошуком, з необхідністю виконання неповторюваних дій, вона вимагає максимального

прояву індивідуальних здібностей і якостей людини. Розпочинається творча діяльність з виникнення певного задуму, а саме: змінити методи, прийоми роботи в тій чи іншій галузі, створити нове знаряддя, сконструювати нову машину, здійснити певний науковий експеримент, написати якийсь художній твір, створити музичну п'єсу, намалювати картину тощо.

Особливість творчої праці у дослідженні економіки полягає у нецільовій функції — перетворенні науки в безпосередню виробничу силу. При цьому слід використовувати ідейну впевненість і високу свідомість щодо розвитку науки та потребу у ній суспільства. Готовність до самопожертви заради наукової істини є найвищим проявом вольового характеру вченого — рішучості, настирливості, чесності. Авторитет вченого визначається передусім результатами його праці, які залежать від його інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Венедиктов В. С. Трудовое право Украины (общая часть) : учебное пособие / В. С. Венедиктов. – Симферополь: ДОЛЯ, 2004. – 164 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – Москва: Педагогика-Пресс, 1999. – 536 с.
4. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2002. – 540 с. – С. 345.
5. Кибанова А.Я. Экономика и социология труда : учебник / под. ред. А. Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 638 с.
6. Клепиков О. І. Основи творчості особи / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. – К.: Вища шк., 1996. — 294 с
7. Клименко В. В. Психологія творчості. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.

8. Котляревський П. І. Словник української мови: у 11 т. / І. П. Котляревський. – К. : Наукова думка, 1976. – С. 464-467.
9. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій / О. В. Кустовська. – 2005.
10. Лучанська В. Проблема креативності в сучасній психології // Соціальна психологія. – 2007. – № 3. – С. 154-161.
11. Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. та ін. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник. – Л.: Ромус-Поліграф, 2002.- 128 с.
12. Мельничук О. С. Етимологічний словник української мови : у 7 т. : т. 4 / укл.: Р. В. Болдирев та ін. ; ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Склярєнко ; редкол.: О. С. Мельничук та ін. – К. : Наукова думка, 1989. – С. 557-559.
13. Михайлова Т. М. Труд: опыт социальнофилософского изучения / Т. М. Михайлова. – М.: Academia, 1999. – 184 с.
14. Міщина Л. П. Психологія творчості: Навчальний посібник. - Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. - 448 с.
15. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.,1946. – 704 с.
16. Ситницька О. А. Юридичні гарантії права на працю та права на відпочинок за трудовим законодавством України : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.05 / О. А. Ситницька ; Хмельниц. ун-т управління і права. – Хмельницький, 2008. – 222 с. – С. 128
17. Тощенко Ж. Т. Социология управления: Учебник. – М.: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2011. – 300 с.
18. Траверсе Т. М. Психологія праці: Навчально-методичний посібник / Т. М. Траверсе, 2004.
19. Туриніна О. Л. Психологія творчості: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2007. – 160 с. – С. 156-157.

ОСОБЕННОСТИ ТВОРЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье проведен анализ понятий «труд», «творчество», «творческая работа». Исследованы особенности труда и творчества. Освещены особенности творческого труда в исследовательской деятельности.

Ключевые слова: работа, творчество, творческая работа, самоорганизация труда, научное мышление.

FEATURES FOR RESEARCH ACTIVITY OF CREATIVE LABOR

Summary. The article analyzes the concepts of "work", "creativity", "creative work". The features of work and creativity are investigated. The peculiarities of creative work in research activity are highlighted.

Key words: labor, creativity, creative work, self-organization of work, scientific thinking.